

Kunskapsskolan Enköping
Östra Järnvägsgatan 8
745 37 Enköping

2010-10-28
1 (9)
Dnr: 40-2009:2037

Kunskapsskolan
Huvudkontoret, Box 92146
120 08 Stockholm

Kvalitetsgranskning av Kunskapsskolan Enköping i Enköpings kommun

Skolinspektionens beslut

Kunskapsskolan Enköping har tydliga kunskapsmål som förmedlas till både lärare och elever. Det finns ett stort utrymme för diskussioner om kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt. Skolledarna har nära relationer med eleverna och förmedlar tydligt att de har höga förväntningar på alla elever, oavsett deras bakgrund.

Kunskapsskolan Enköping arbetar med att aktivera alla elever och motivera dem att ta eget ansvar för sitt lärande. Eleverna arbetar i hög grad självständigt och har då möjlighet att styra sitt eget lärande. Deras inflytande är däremot mer begränsat under lektionstid. Vid flera av de lektioner Skolinspektionen besöker är eleverna okoncentrerade och sitter och pratar om annat. Endast ett fåtal elever deltar aktivt vid gemensamma diskussioner.

Eleverna har goda möjligheter att reflektera kring olika ämnen och diskutera med sin lärare i samband med enskilda uppgifter och gruppuppgifter. Det förekommer gemensamma diskussioner vid Skolinspektionens besök, men intervjuer med lärare och elever visar att skolan skulle kunna arbeta mer för att få ett diskuterande och reflekterande klimat vid de tillfällen då eleverna ses i större grupp.

Skolinspektionen beslutar att överlämna denna rapport med följande rekommendationer.

- Att skolan arbetar för att alla lärare aktiverar alla elever i all undervisning och utnyttjar de gemensamma forum skolan har, bland annat genom att arbeta för fler gemensamma diskussioner där eleverna har möjligheter att lära av varandra.
- Att skolans ledning och lärare gemensamt diskuterar hemstudiedagarna så att de används på ett sätt som gynnar elevernas kunskapsutveckling. Det är också av stor vikt att skolan försäkrar sig om att deras upplägg med hemstudiedagar

är förenliga med de krav som ställs på utbildningen vid en fristående grundskola (9 kap. 2 § skollagen).

Åtgärderna ska redovisas skriftligt till Skolinspektionen senast den 28 januari 2010.

1 Skolinspektionens granskning av skolors kompensatoriska förmåga i Kunskapsskolan Enköping i Enköping kommun

1.1 Bakgrund

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolors kompensatoriska förmåga under perioden oktober 2009 till oktober 2010. Projektets syfte är att verka för att de granskade skolorna ger alla elever möjlighet att nå målen för skolan. I projektet granskas huruvida rektorn har ett tydligt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och om lärarna har höga förväntningar på eleverna och arbetar med flexibla metoder. Fokus inriktas mot hur undervisningen läggs upp och utformas för att alla elever ska ha möjlighet att lära och nå målen. Centralt för granskningen är också att undersöka om rektorn har initierat och förankrat en gemensam syn kring de kunskapsmål som anges i kursplanerna och läroplanen¹. Här avses exempelvis lärarens uppdrag att utgå från varje individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt strävansmålet att varje elev utvecklar tillit till sin egen förmåga.

Materialinhämtning har gjorts genom analys av dokumentation från skolan, intervjuer med ett antal lärare, ett antal elever och med rektorn samt genom deltagande observation under två dagar.

Underlag för bedömningarna är författningsstöd, forskning och utredningar. Det är framförallt forskning inom pedagogik och utbildningsvetenskap med inriktning mot framgångsrika/effektiva skolor, flerstämmighet i klassrummet samt individualisering och differentiering, som ligger till grund för granskningens bedömningsgrunder.²

Utifrån forskning och gällande författningar har tre frågeställningar lyfts fram. Dessa är:

- Utövar rektorn ett pedagogiskt ledarskap som prioriterar tydliga kunskapsmål som förmedlats, diskuterats och förankrats hos lärarna?
- Läggs undervisningen upp på sådant sätt att alla elever har möjlighet att uppnå målen, det vill sägas används metoder som anpassas till elevernas förutsättningar och behov, aktiveras eleverna i klassrummet och tas elevernas bakgrund och erfarenhet tillvara?

¹ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94.

² Se bilaga över forskning och utredningar som används i granskningen.

- Är lärarnas förhållningssätt sådant att det förmedlar höga förväntningar på eleverna samt innebär en ömsesidig respektfull relation mellan lärare och elev?

Granskningen av Kunskapsskolan Enköping i Enköpings kommun ingår i detta projekt. Utredare Karin Günther och undervisningsråd Sigbritt Gålnander besökte årskurs 9 i Kunskapsskolan den 13-15 april 2010. Två av dagarna tillbringades tillsammans med eleverna på deras lektioner och raster.

Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens kvalitetsgranskningsrapport "Skolors kompensatoriska förmåga". Information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se>).

1.2 Kunskapsskolan Enköping, Enköpings kommun

Kunskapsskolan i Enköping är en av Kunskapsskolans 23 grundskolor. Skolan har drygt 380 elever i årskurserna 6-9. Skolan står inför ett rektorsbyte, när skolchefen sedan sex år tillbaka till hösten lämnar över uppdraget som rektor till skolans nuvarande biträdande skolchef.

Läsåret 2008/09 var det genomsnittliga meritvärdet för årskurs 9 i Kunskapsskolan Enköping, enligt Skolverkets uppgifter, 249,7 poäng. Det genomsnittliga meritvärdet för alla skolor i hela riket var samma år 209,4 poäng. 93,4 procent av eleverna i samma årskurs nådde målen i alla ämnen, vilket är att jämföra med 77 procent i riket som helhet.

Kunskapsskolans grundtanke är att ge varje elev en personligt utformad utbildning där eleverna arbetar utifrån egna mål. Varje elev har en av skolans lärare som personlig handledare och träffar denna varje vecka för enskilda handledningssamtal.

När eleven börjar i årskurs 6 sätter eleven, tillsammans med föräldrar och handledare, upp mål för vilka betygsresultat eleven siktar mot i årskurs 9. Målen bryts sedan ner i termins- och veckomål som följs upp i handledningssamtalen varje vecka. Eleverna arbetar utifrån steg, där vissa steg måste nås för att eleven ska bli godkänd medan andra är till för dem som siktar på högre betyg.

Varje vecka gör eleverna ett personligt schema som utgår från vad de behöver arbeta med för att nå sina mål. Varje elev har en så kallad loggbok där de skriver in sina veckomål och sina personliga scheman för varje dag.

Undervisningen i Kunskapsskolan bygger i hög grad på eget arbete och uppgifter på skolans webbplats Kunskapsporten, men även på föreläsningar, workshops, seminarium, projektarbeten och så kallade kommunikationspass i exempelvis engelska, svenska och moderna språk.

Både skolchefen och flera lärare konstaterar att skolan har få elever med invandrarbakgrund. De beklagar detta och tror att det beror på att barnens föräldrar kan uppfatta skolan som "flummig". I övrigt menar man att skolan är blandad och attraherar elever från alla sociala grupper. Skolan har en hög andel elever som bor utanför staden.

2 Motivering till Skolinspektionens rekommendationer

2.1 Pedagogiskt ledarskap

2.1.1 Fokus i granskningen

Pedagogiskt ledarskap som innebär

- Tydliga kunskapsmål som förmedlats till lärare och elever
- Diskussioner med lärare om kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt
- Att rektor har höga förväntningar på eleverna oavsett deras bakgrund och har kontakt med eleverna.

2.1.2 Underlag för bedömning

Skolans rektor kallas skolchef och har varit rektor på skolan i sex av de nio år skolan funnits. Det senaste året har han arbetat endast två dagar i veckan på skolan i Enköpings och tanken är att skolans biträdande skolchef ska ta över uppdraget som rektor till hösten. Både den nuvarande skolchefen och den biträdande skolchefen menar att det är viktigt att vara en ledare som bjuder in till diskussioner och arbetar tillsammans med skolans lärare. De betonar även vikten av att vara tillgängliga och att vara delaktiga och insatta i den pedagogiska verksamheten.

Eleverna berättar att de känner både skolchefen och den biträdande skolchefen väl; *de ser allt, har koll och bryr sig*. Även lärarna upplever att de är sedda och att det finns stort utrymme för dem att komma till tals och att föra pedagogiska diskussioner i olika forum så som arbetslag organiserade efter årskurs, ämneslag, ledningsgrupp och gemensamma träffar för all personal på skolan. *Det är en arbetsplats där man ständigt utvecklas och uppmanas att utvecklas*, tycker två av de intervjuade lärarna. Samtidigt uttrycker lärarna att skolchefen tar ett tydligt chefsansvar och tydliggör skolans mål för medarbetarna.

Skolchef, biträdande skolchef och lärare har uttalat höga förväntningar på eleverna och förmedlar detta genom att ständigt uppmuntra dem att nå så långt som möjligt. Samtidigt förs diskussioner kring vikten av att lyssna på eleverna och sätta rimliga mål utifrån varje elevs förmåga.

Skolledningen driver att undervisningen ska vara individualiserad och till stor del bygga på elevens egen förmåga att ta ansvar för sitt lärande. Samtidigt tar skolan ansvar för att alla elever lyckas. Eventuella misslyckanden eller låga resultat analyseras och förstås utifrån vad skolan skulle kunna göra bättre, snarare än vad eleven kunde gjort annorlunda.

2.1.3 Rekommendation

Skolinspektionen bedömer att skolans ledning arbetar på ett sätt som stämmer väl överens med de kriterier som ställts upp för kvalitetsgranskningen. Det finns tydliga kunskapsmål som förmedlas till både lärare och elever och stort utrymme för diskussioner om kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt. Skolcheferna har nära relat-

ioner med eleverna och förmedlar tydligt att de har höga förväntningar på alla elever, oavsett vilken bakgrund eleverna har.

2.2 Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan

2.2.1 Fokus i granskningen

Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan:

- Metoder som anpassas efter eleverna
- Aktiva elever
- Användning av elevernas bakgrund och erfarenheter
- Flerstämmighet i klassrummet
- Regelbunden och tät återkoppling i klassrummet

2.2.2 Underlag för bedömning

Det finns en medveten tanke inom Kunskapsskolan att undvika korridorer och stängda klassrum för att istället åstadkomma en öppen lärandemiljö. De klassrum som finns på skolan har glasväggar ut mot ett öppet utrymme där eleverna kan sitta enskilt eller i grupp vid datorer och arbeta utifrån sina individuella scheman under dagen. Lokalerna är uppdelade i olika zoner, så som en matematikzon, en språkzon och en svenskoz. I dessa utrymmen finns tillgängliga lärare som eleverna ska kunna få hjälp av. Skolan har även en övre våning med bland annat ett bibliotek som erbjuder ett tyst arbetsrum. På en tv-monitor i skolans hall finns lärares namn uppsatta under rubriken: *I dag kan du få hjälp av...* Dessa lärare finns tillgängliga i verksamheten under dagen och som eleverna kan gå till för att få hjälp.

Skoldagarna på Kunskapsskolan Enköping inleds med en morgonsamling där elever träffas i sina respektive basgrupper tillsammans med sin handledare. Under dessa pass skriver läraren upp på tavlan vilka lektioner som finns att välja på under dagen. Det kan röra sig om obligatoriska fastlagda lektioner som idrott för flickor och om frivilliga lektioner så som workshop i musik, franska eller engelska. Eleverna kan gå till en workshop för att få hjälp eller redovisa ett färdigt arbete. Det erbjuds även så kallade kommunikationspass i språk och matematik, vilka ofta är indelade efter betygsnivå alternativt de olika steg eleverna ligger på. På tavlan skriver läraren även upp lediga tider för individuella handledarsamtal, ph-samtal. Eleverna planerar sedan enskilt sina scheman för dagen och läraren går runt och stämmer av. I slutet av dagen träffas eleverna igen och går då igenom tillsammans med läraren vad de arbetat med under dagen.

Morgonsamlingen används även till annat. Vid en av de morgonsamlingar som Skolinspektionen besöker hålls en repetition i de naturorienterande ämnena, vid en annan arbetar eleverna med matematik, en tredje samling ägnas åt värdegrundsfrågor och

diskussion med utgångspunkt i stölder som begåtts i skolans kapprum och vid ytterligare en samling ser eleverna på nyheter och diskuterar därefter dessa.

Några av lärare menar att handledarna uppmuntrar eleverna mer i de ämnen de själva undervisar i. Att lärare utnyttjar morgonsamlingarna på olika sätt innebär också att elever får olika undervisning beroende på vilken basgrupp de tillhör. Flera lärare som Skolinspektionen pratar med menar dessutom att Kunskapsskolan satsar mer på vissa ämnen; matte, svenska, engelska och moderna språk på bekostnad av exempelvis undervisning i de naturorienterade ämnena.

Skolarbetet är individuellt utformat efter varje elevs behov. I årskurs 9 finns till exempel elever som träffas i en egen grupp för morgonsamling och får en mer strukturerad undervisning som passar dem bättre. Andra elever har särskilda behov som gör att de behöver träffa en speciallärare och få mer hjälp av lärarna. Lärarna tycker att skolans individualiserade undervisning gynnar både de studiemotiverade duktiga eleverna och de som har svårare för sig och behöver mer hjälp.

Skolan har ett par hemstudiedagar varje läsår då eleverna arbetar hemma med uppgifter som de fått från sina lärare och som de sedan får redovisa. En del personliga handledare använder sig även av hemstudiedagar som ett sätt att möta enskilda elevers behov av en lugnare lärmiljö när det är möjligt utifrån vad som erbjuds eller är obligatoriskt i skolan. Detta sker i samråd med elevens föräldrar. Vissa elever får då uppgifter av läraren som de arbetar med hemma medan övriga elever får undervisning i skolan. Det framgår vid intervjuer att skolledningen inte är medveten om i vilken omfattning hemstudiedagar tillämpas.

Lärarna känner eleverna väl och kan använda sin kännedom om dem när de hjälper till att lägga upp och planera deras personliga scheman. Genom handledarsamtalen och vid lektionstillfällen får eleverna regelbunden och tät återkoppling. Lärarna följer elevens lärandeutveckling och utvärderar kontinuerligt elevernas kunskaper och personliga utveckling.

Vid intervjuer med lärare på skolan framkommer att vissa lärare arbetar aktivt med att använda sig av elevernas bakgrunder och erfarenheter i undervisningen, medan andra inte gör det. I elevernas uppgifter och individuella arbete har eleverna goda möjligheter att använda egna erfarenheter. Vid enskild handledning under en workshop i musik uppmuntrar läraren eleverna att använda egna erfarenheter och att reflektera och tänka kritiskt kring olika ämnen som de arbetar med. Skolans lärare arbetar för att aktivera alla elever, främst i relation till de mål de själva satt upp. Under några lektioner som besöks aktiveras eleverna genom att diskutera i smågrupper. En lärare gör eleverna delaktiga i undervisningen genom att låta dem bestämma vad han ska gå igenom gemensamt och genom att därefter dela upp gruppen i mindre grupper där alla är aktiva och kommer till tals.

Vid besöket förekommer också lektionstillfällen då eleverna inte aktiveras av lärarna. Vid ett par tillfällen hålls genomgångar i ett snabbt tempo. På en av dessa lektioner påpekar läraren vid flera tillfällen att lektionen är frivillig och att det är upp till eleverna själva om de vill ta del av lärarens kunskap. Även vid basgruppernas morgon- och

eftermiddagssamling förekommer att elever tillåts sitta och prata om annat istället för att fokusera på skolarbetet. Eleverna berättar själva i intervjun att morgonsamlingarna mest går åt till att prata om annat med kompisarna.

Den flexibilitet och individanpassning som finns i skolans koncept, framstår inte lika tydligt i alla de klassrumssituationer som Skolinspektionen besöker. Ofta gör alla elever samma sak samtidigt. *Flerstämmighet i klassrummet* är ett av kvalitetsgranskningens bedömningskriterier, som riskerar att gå förlorat i en skola med stort fokus på eget arbete. I ett flerstämmigt klassrum är lärarens röst bara en av många som hörs och eleverna får möjlighet att lära av varandra. Läraren ger eleverna möjlighet till kommunikation och samarbete och eleverna ges på så sätt möjlighet att få syn på olika tolkningar och reflektera kring ett ämne.

Enligt projektets bedömningsgrunder är det av värde att anpassning av undervisningen i huvudsak sker i klassrummet och inte i särskilda undervisningsgrupper. Det finns, enligt författningsstöd och den forskning som ligger till grund för bedömningskriterierna, annars en risk för att elevernas utveckling hämmas och anpassas efter en given betygsnivå. En fördel med att blanda elever som ligger på olika nivåer kunskapsmässigt är att eleverna då har möjlighet att lära av varandra och att deras olikhet kan vara en tillgång för undervisningen.

I Kunskapsskolan Enköping nivågrupperas eleverna utifrån de betygsmål de själva har satt. Elevernas betygsmål utvärderas och följs upp under handledarsamtalen.

2.2.3 Rekommendation

Sammanfattningsvis uppfyller skolan till stor del projektets kriterier med; metoder som anpassas efter eleverna, aktiverande av elever, användning av elevernas bakgrund och erfarenheter, flerstämmighet i klassrummet och regelbunden och tät återkoppling. Skolinspektionen rekommenderar dock att skolan arbetar för att alla lärare aktiverar alla elever i all undervisning och utnyttjar de gemensamma forum skolan har, bland annat genom att arbeta för fler gemensamma diskussioner där eleverna har möjligheter att lära av varandra.

Skolinspektionen rekommenderar vidare att skolans ledning och lärare gemensamt diskuterar hemstudiedagarna så att de används på ett sätt som gynnar elevernas kunskapsutveckling. Det är också av stor vikt att skolan försäkrar sig om att deras upplägg med hemstudiedagar är förenliga med de krav som ställs på utbildningen vid en fristående grundskola (9 kap. 2 § skollagen).

2.3 Lärarnas förhållningssätt

2.3.1 Fokus i granskningen

Lärarnas förhållningssätt

- Höga förväntningar på eleverna
- Respektfullt och positivt bemötande
- Nära relationer

2.3.2 Underlag för bedömningen

I Kunskapsskolan Enköping har lärare och elever nära och goda relationer. Eleverna upplever att lärarna bryr sig om dem, tror på dem och vill att det ska gå bra för dem. Lärarna å sin sida framhåller ofta de nära relationerna som ett skäl till att man trivs på skolan och skolchefen menar att lärarnas förhållningssätt och nära relation till eleverna utgör en av skolans grundtankar.

Årskurs 9, beskrivs av lärarna som en årskurs med stora problem och bristande kunskaper i framförallt matematik. Under ett lektionsbesök berättar läraren om problemen och beskriver klassen som en "dålig årskurs" inför eleverna. Samtidigt är läraren i fråga noga med att betona att det har "brustit någonstans" och lägger inte ansvaret på eleverna. Många lärarbyten ses istället som en möjlig förklaring. Den biträdande skolchefen, som menar att skolan har uttalat höga förväntningar på eleverna, uttrycker en viss oro för att det kan röra sig om en självuppfyllande profetia när det gäller årets årskurs 9. Denna farhåga framförs också av ett par av lärarna. Problemet med att eventuellt inte ha tillräckligt höga förväntningar på eleverna i årskurs 9, är alltså en fråga som ledning och lärare uppmärksammat.

Lärare och skolchefer menar att det finns en enhetlighet på skolan avseende de vuxnas värderingar och förhållningssätt och att det finns levande diskussioner kring detta. Både skolledningen och lärarna arbetar för att eleverna ska känna sig uppskattade som människor och uppleva klimatet i skolan som varmt och omhändertagande. Lärarna har också ett tydligt elevfokuserat förhållningssätt.

Det förekommer dock vid Skolinspektionens besök att lärare svär och pratar till elever på ett sätt som skulle kunna upplevas som kränkande. Eleverna själva uppger dock att de är nöjda med läraren i fråga och att de har en god relation.

2.3.3 Rekommendation

Utifrån vad som framkommit i deltagande observation, intervjuer och samtal bedömer Skolinspektionen att lärarna på skolan har nära relationer till eleverna, att de i huvudsak har ett respektfullt och positivt bemötande och att de har höga förväntningar på eleverna.

I ärendets slutliga handläggning har Karin Günther och Sigbritt Gålnander deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Ann-Christin Hartman
Enhetschef

Ulrika Palm
Föredragande

Bilaga

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Det finns stora skillnader i resultat mellan och inom skolor och det är sannolikt att likvärdigheten i grundskolan har minskat under de senaste åren. En del av de skillnader som finns mellan skolors resultat kan förklaras av att elever har olika förutsättningar i form av sociala och ekonomiska förhållanden och migrationsbakgrund. Vi ser idag en gymnasieskola och högskola där social bakgrund och föräldrars utbildningsnivå är styrande när det gäller vilka val ungdomar gör. Trots en ökad skolsegregation är dock en skolas resultat inte förutbestämt. Studier som Skolverket har genomfört visar att det finns skolor som lyckas bättre än andra med samma förutsättningar.

Nedanstående korta kunskapsöversikt pekar på några viktiga faktorer för skolor som lyckas stödja alla elever till goda resultat.

Författningsstöd

Skollagen, grundskoleförordningen och läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen Lpo 94.

Skollagen 1 kap. 2 §

Alla barn och ungdomar ska, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.

Normerna för likvärdigheten anges genom de nationella målen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan aldrig undervisningen utformas lika för alla.

Lpo 94, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

Eleven skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan skall vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men även skolan har en viktig

roll därvidlag. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.

Lpo 94, 1 Den enskilda skolans utveckling

Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt. Detta kräver att undervisningsmålen ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas.

Lpo 94, 2. Mål och riktlinjer

Mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete. De anger därmed en önskad kvalitetsutveckling i skolan

Lpo 94, 2.2 Kunskaper,

Alla som arbetar i skolan skall samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

Skolan ska sträva efter att varje elev

- utvecklar nyfikenhet och lust att lära,
- utvecklar sitt eget sätt att lära,
- utvecklar tillit till sin egen förmåga,
- känner trygghet och lär sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra,
- lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra,
- befäster en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden,
- tillägnar sig goda kunskaper inom skolans ämnen och ämnesområden, för att bilda sig och få beredskap för livet,
- lär sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap för att formulera och pröva antaganden och lösa problem, reflektera över erfarenheter och kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden,
- inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att kunna träffa väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Läraren ska

- utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och
- organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.

Lpo 94, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande**Skolan ska sträva efter att varje elev**

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,

Alla som arbetar i skolan ska

- främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön

Läraren ska

- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan,
- se till att alla elever oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll...
- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.

2 kap. 6 § grundskoleförordningen

För varje ämne finns en kursplan.

I kursplanen anges

- de mål som undervisningen skall sträva mot, och
- de mål som eleverna skall ha uppnått efter det femte och det nionde skolåret.

I kursplanerna för ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk anges även de mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret.

Kursplanerna (mål att sträva mot)

Se respektive ämne.

Forskning och utredningar**Framgångsrika skolor**

Den brittiska forskaren Pamela Sammons lyfter fram egenskaper som kännetecknar det som hon kallar effektiva skolor. Elevernas kunskaper är i fokus i den bemärkelsen att skolan anser att undervisningens kvalitet är viktigast. De sociala spelreglerna är tydliga. Klimatet är varmt och omhändertagande och eleverna känner sig uppskattade som människor.¹ Undervisningen i effektiva skolor är ändamålsenlig och har ett tydligt syfte med strukturerade lektioner och anpassad pedagogik. Lärarna klargör målen för lektionen och hänvisar då och då till dessa för att behålla fokus på dem.²

¹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

² Folkhälsoinstitutet (2005), *Skolans mål och möjligheter*

Den svenske forskaren i pedagogik Lennart Grosin har i sin forskning kunnat påvisa ett antal egenskaper och handlingsmönster som tycks utmärka *det pedagogiska och sociala klimatet* i det som han kallar framgångsrika skolor. Några av dessa är:

- Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och syftar till att öka lärarnas förmåga och möjligheter att bedriva god undervisning.
- Höga förväntningar på eleverna med utgångspunkt från att alla kan lära samt att skolans och undervisningens kvalitet, inte elevernas bakgrund, är avgörande för deras resultat.
- Uppmuntran och belöning för bra arbete samt utvärdering av kunskaper.
- Flexibilitet med avseende på undervisningsmetoder och individualisering där hänsyn tas till elevers ursprung och kunskaper.
- Samarbete mellan lärare om mål och innehåll i undervisningen och fostran.
- Ordning och reda samt tydliga normer beträffande rättigheter och skyldigheter i det sociala umgänget i skolan.
- Positiva relationer mellan lärare och elever som bygger på respekt och ömsesidigt förtroende.³

Rektorns roll – en tydlig ledare

När det gäller att uppnå en god skola har ledarskapet i skolan en central roll. Den amerikanska skolledaren Lorraine Monroe beskriver ledarskap som en aktivt deltagande process både när det gäller undervisande lärare och skolledare.⁴ Enligt Grosin är rektors agerande av avgörande betydelse för ett gott pedagogiskt och socialt klimat.⁵ Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt ledarskap som är inriktat på skolans kunskapsmål främjar framgång. Dialog är centralt, men det är viktigt att rektorn står fast vid den vision som formuleras. Vidare är det enligt Grosin av stor vikt att rektorn har höga förväntningar på elevernas resultat. För att utvecklingsarbetet ska bli framgångsrikt är det också viktigt att det råder ordning och reda på skolan. Detta kan uppnås genom att tydliga regler skapas och att dessa efterlevs konsekvent.⁶

Mats Ekholm, professor i pedagogik, har i sina studier kunnat se att skolor kan få styrka om de sätter i system att skolledaren iakttar vilka insatser och resultat de olika lärarna åstadkommer. Lärare behöver få sådan återkoppling på sitt sätt att arbeta från andra vuxna.⁷

Lärarens roll- tillit till elevens förmåga

³ Grosin, Lennart (1998), Rektorer i framgångsrika skolor. Stockholms universitet

⁴ Monroe, L (1997) Nothing's Impossible. Time Books

⁵ Grosin, L (2004), Skolklimat, prestation och anpassning i 21 mellan- och högstadieskolor

⁶ Grosin (2004)

⁷ Skolverket, Vägar till lokal arbetsplan, Stockholm

Alla elever är inte lika studiemotiverade från början, men skolan ska vara till för alla. Monroe anger att skolan som organisation, med hela sin personal, måste ha en stark tro på individens kapacitet och förmåga. Med ett sådant förhållningsätt växer eleven med uppgiften och blir mer ansvarfull och motiverad.⁸ Forskning om *effektiva skolor* betonar vikten av att lärarna har höga förväntningar på eleverna. Detta genomsyrar undervisningen som ger eleverna något att sträva mot. Sammons talar även om positiv bekräftelse.⁹

Forskaren i pedagogik Hans-Åke Scherp har synliggjort lärares egen kunskap om hur de bidrar till elevernas lärande. Förmågan att bygga upp förtroendefulla relationer och att knyta an till elevernas erfarenhets- och föreställningsvärldar var enligt deras erfarenhet avgörande för att hjälpa eleverna att nå kunskapsmålen.¹⁰

Undervisningens upplägg

Skolans ledning bör också skapa heterogena grupperingar vad avser språk, klass och genus för att möjliggöra interkulturella möten.¹¹ Professorn i pedagogik Pirjo Lahdenperä pekar på att elever kan bli motiverade att lära först när undervisningens uppläggning och innehåll tar sin utgångspunkt i elevernas bakgrund och erfarenheter. Det är också viktigt att ge eleverna en aktiv roll i skolan och att ge dem medansvar för beslut och för sitt eget lärande.¹²

Flera studier framhåller betydelsen av goda lärmiljöer där eleverna har möjlighet att tolka och reflektera för att deras kunskapsutveckling ska främjas. Olga Dysthe, fil dr i språkvetenskap vid universitetet i Bergen, betonar språkets betydelse för lärande i alla ämnen. Hon talar om det flerstämmiga klassrummet vars kännetecken är ett kollektivt samtal där elever och lärare talar och lyssnar till varandra. I ett flerstämmigt klassrum är lärarens röst bara en av många som hörs och eleverna får möjlighet att lära av varandra. Läraren ger eleverna möjlighet till kommunikation och samarbete, och eleverna ges på så sätt möjlighet att få syn på olika tolkningar och reflektera kring ett ämne.¹³

Individualisering och differentiering

Läroplaner och kursplaner bygger på principen om målstyrning och ger stort utrymme för lärarna att lägga upp undervisningen. Elevers erfarenheter, förutsättningar och behov ska komma i centrum. Alla elever ska ges förutsättningar att nå de nationella målen. Det finns alltså ett fokus i styrdokumentet på att lärarna ska arbeta med en mångfald av arbetsmetoder och att anpassa undervisningen efter eleverna. Ett centralt begrepp i läroplaner och kursplaner är individualisering. Men istället för att undervis-

⁸ Monroe, L (1997)

⁹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

¹⁰ Scherp, H-Å (2002). *Lärare lärmiljö – Att leda skolan*

¹¹ Lahdenperä, P (2004), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Studentlitteratur AB

¹² Folkhälsoinstitutet (2005). *Skolans mål och möjligheter*.

¹³ Dysthe, O (1996) *Det flerstämmiga klassrummet*. Studentlitteratur. Stockholm.

ningen blev mer flexibel och utformades efter elevernas behov, vilket var intentionen med införandet av Lpo 94, har det visat sig att individualisering ofta har kommit att tolkas som eget arbete och handla om elevens eget ansvar istället för skolans. Det sker bland annat genom att elever arbetar enskilt med läroböcker. I Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola?" beskrivs vilka uttryck individualiseringen tar. Istället för undervisning i helklass får individuella arbetsformer större utrymme. Detta har inneburit att elever i allt mindre grad får ta del av lärarnas kompetens och kunskaper. Det har mer kommit att handla om elevers eget sökande efter kunskap.¹⁴

Enskilt arbete kan minska elevernas engagemang eftersom de arbetar med sådant som de redan kan. Monika Vinterek, doktor i pedagogik, påpekar också att de svagpresterande eleverna blir fler när man mest arbetar med enskilt arbete. Hon menar att det finns olika typer av individualisering. Enligt Vinterek är ansvarsindividualisering den mest framträdande, vilket innebär att eleverna förväntas ta ansvar för sina egna studier och sitt eget lärande. I detta sammanhang framträder de resurssvagas utsatthet. I föreställningen om individualisering finns en tanke att alla kommer att ha resurser att kunna göra sina val på ett klokt sätt. Det är dock inte alla elever som har resurser och stöd att reda ut vad deras behov är, men trots detta förväntas de kunna artikulera sina behov. Vidare påpekar Vinterek att skolan inte har fått en utökad metodarsenal utan att den istället till stor del har krympt. Undervisningen bedrivs till stor del med penna och papper, text och siffror och i mindre grad med bilder, lyssnande, samtal och diskussioner.¹⁵

I Skolverkets rapport "Särskilt stöd i grundskolan" framkommer att elevers svårigheter ofta förstås som en individuell problematik, vilket bland annat framkommer i åtgärdsprogrammen. Det innebär att den omgivande miljön sällan omfattas av analysen. Elevers avvikande prestationer sätts inte samman med det som sker i den omgivande miljön. På det sättet kan vissa elever marginaliseras i skolan.¹⁶

Det finns en tendens bland lärare att dela in eleverna i "svaga", "starka" och "medel" efter vad de presterar i olika ämnen. Underförstått finns det en föreställning om vad en "normal" elev förväntas klara av.¹⁷ Samtidigt som samhället vill skapa en skola där elevernas olikheter ses som en resurs blir allt fler elever diagnostiserade och placerade i olika segregerade undervisningsgrupper.¹⁸

Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola" visar att det tycks vara så att en ny typ av differentiering och sortering har utvecklats inom den svenska grundskolan, som skiljer sig från andra länder. Rapportens slutsatser tar sin utgångspunkt i den grundläggande principen integrering av elever med behov av särskilt stöd, som

¹⁴ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys. (2009) Skolverket.

¹⁵ Vinterek, M (2006) Individualisering i ett skolsammanhang. Myndigheten för skolutveckling.

¹⁶ Skolverket (2008), *Särskilt stöd i grundskolan*

¹⁷ Skolverket (2008)

¹⁸ Skolverket (2008)

förordas i grundskoleförordningen. Perspektivet bygger på att olikhet är en tillgång för undervisningen. Särskilt stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. I motsats till detta visar det sig att skolan idag ofta istället hanterar elevers behov av stöd genom lösningar som är särskiljande, i form av exempelvis särskilda undervisningsgrupper. Studien visar även att andra särlösningar är vanliga, såsom nivågrupperingar. "Skolverket slår fast att nivågrupperingar och särskilda undervisningsgrupper måste vara tillfälliga och kontinuerligt utvärderas, annars kan så kallade inläsningseffekter uppstå."¹⁹

Skolverkets rapport betonar vidare att internationella studier visar att differentiering – särlösningar som "schablonlösningar" påverkar elevers resultat negativt. Bland annat påtalas stigmatiseringseffekter. Ofta sänker lärarna kraven och också förväntningarna på eleverna. Samtidigt försämras elevernas motivation och syn på sig själva.

Sammanfattande slutsatser

Forskningsresultaten om framgångsrika skolor, även om de har olika tonvikt, visar tydligt på behovet av en stark *pedagogisk ledning* samt vikten av att ha *gemensamma mål* som är förankrade i verksamheten.

Forskningen och erfarenheterna visar också på att skolans resultat påverkas av vilka *förväntningar lärarna har på eleverna*. Även *undervisningens upplägg och inriktning* är av avgörande betydelse för hur eleverna lyckas i skolan.

Vidare visar forskning att *heterogena* grupper är bra för lärandet. I detta ligger att läraren använder *elevernas bakgrund och erfarenheter* i undervisningen. För att ett lärande ska åstadkommas är *flerstämmighet* i klassrummet en god väg.

Skolverkets rapporter visar att differentieringen har ökat genom att skolan hittar särlösningar för elever med särskilda behov istället för att ge stöd i helklass. Detta har fått konsekvenser för mål- och resultatuppfyllelsen. I linje med detta visar utredningar från bland annat Skolverket att individualisering ofta tolkas i skolan som elevers eget ansvar och eget arbete, vilket får konsekvenser på elever med stort behov.

¹⁹ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys: 31.(2009) Skolverket.